

Uitgeefovereenkomsten en institutional repositories

Wilma Mossink
28 oktober 2004

Deze notitie behandelt in hoeverre bepalingen in uitgeefovereenkomsten waarin een overdracht van rechten naar de uitgever is vastgelegd, belemmeringen kunnen opleveren voor opname van een werk in een institutional repository. Hierbij worden de gehele en gedeeltelijk overdracht en de overdracht voor toekomstige exploitatiemogelijkheden nader belicht. Daarbij komen mogelijke risico's aan bod. Gekeken is naar de periode rond midden jaren negentig omdat voor die tijd de zogenaamde elektronische rechten nog niet als primaire exploitatievorm werden gezien.

In de conclusie kunt u lezen of een artikel waarvan de auteursrechten door de auteur zijn overgedragen aan een uitgever zonder risico opgenomen kan worden in een institutional repository. Verdere uitleg kunt u lezen na de conclusie, in de toelichting.

Conclusie

Uitgeefcontracten bepalen vaak dat de auteursrechten volledig zijn overgedragen aan de uitgever. Hierbij is de vraag in hoeverre een auteur daadwerkelijk zijn volledige auteursrechten, ook voor toekomstige exploitatiewijzen heeft overgedragen. De literatuur is hierover verdeeld. De heersende opvatting is dat een overdracht van auteursrechten in beginsel beperkt moet worden uitgelegd ten voordele van de overdrager, maar dat ook bij een gehele overdracht van rechten het gebruik van bepaalde formuleringen of bewoordingen er toch toe kan leiden dat het volledige auteursrecht is overgedragen. Dit geldt ook voor het auteursrecht voor toekomstige exploitatiewijzen die op het moment van overdracht nog niet bekend waren. Bij twijfel echter moet de overeenkomst restrictief en daarom in het voordeel van de rechtenverlener worden uitgelegd.

Twijfel ontstaat indien er bijvoorbeeld sprake is van onvoorziene omstandigheden. Indien een leemte bestaat in de afspraken die partijen hebben gemaakt, wordt gekeken naar de betekenis die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijze aan de contractbepaling mochten toekennen en naar hetgeen zij van elkaar mochten verwachten. Daarbij is van belang tot welke maatschappelijke kringen partijen horen en welke rechtskennis van zodanige partijen mag worden verwacht.

Gezien de heersende leer kan worden verdedigd dat een auteur die op het moment van overdracht van zijn auteursrechten niet bekend was met een nieuwe wijze van gebruik of exploitatie van zijn artikel door de uitgever en de uitgever niet redelijkerwijs van de auteur mocht verwachten dat hij ook de rechten voor toekomstige exploitatiewijzen zou overdragen, niet zijn volledige auteursrecht heeft overgedragen. Daarbij kan tevens verdedigd worden dat van een auteur niet de rechtskennis verwacht mag worden dat hij weet dat hij door overdracht van het auteursrecht ook de auteursrechten voor toekomstige exploitatie overeenkomsten zou overdragen. De periode waarvoor dit geldt betreft midden jaren negentig omdat na 1997 van auteurs kan worden verwacht dat zij kennis hadden van het feit dat een uitgever elektronische rechten als een zelfstandige exploitatievorm ging zien. In deze tijd werden de uitgeefcontracten aangepast en roerden organisaties van auteurs en journalisten zich over dit onderwerp.

Rond deze tijd verschenen ook gezaghebbende publicaties over dit onderwerp in diverse tijdschriften..

De artikelen die voor midden jaren negentig zijn gepubliceerd kunnen derhalve veilig worden opgenomen in een institutional repository. Het risico dat instellingen lopen indien zij artikelen opnemen in hun institutional repositories waarbij de overdracht voor 1997 ligt, is er nauwelijks. Na die tijd wordt het moeilijker te verdedigen dat auteurs hun rechten voor bepaalde toekomstige exploitatiewijzen niet zouden hebben overgedragen maar indien door de auteur hard gemaakt kan worden dat het gebruik of exploitatie redelijkerwijs niet voorzien kon worden, kan hij de bescherming inroepen die aan de auteur bij een gehele overdracht wordt gegeven door artikel 2 lid 2 van de Auteurswet.

Toelichting

Omvang overdracht bevoegdheden

Een auteur kan zijn exploitatierechten overdragen. Dit is geregeld in artikel 2 van de Auteurswet dat stelt dat het auteursrecht vatbaar is voor gehele of gedeeltelijke overdracht. De overdracht geschiedt middels een daartoe bestemde akte en omvat volgens de wet alleen die bevoegdheden die in de akte zijn vermeld of uit aard of strekking van de titel noodzakelijk voortvloeien. Dit laatste is opgenomen in het tweede lid van het artikel. De akte moet door de overdrager ondertekend zijn en door de verkrijger worden aanvaard. Een slechts door de verkrijger ondertekende bevestigingsbrief kan niet als akte gelden. De titel is de rechtsverhouding die aan de overdracht ten grondslag ligt en deze rechtvaardigt. Dit kan een uitgeefcontract zijn.

Het is de strekking van artikel 2 lid 2 dat de auteur beschermd wordt tegen een ondoordachte en gemakkelijke overdracht van rechten. Dit kunnen bijvoorbeeld rechten zijn waaraan op het moment van overdracht niet is gedacht of kon worden gedacht. Er bestaat controverse over reikwijdte en consequenties van artikel 2 lid 2. Deze spitst zich toe op de vraag of ook bij gehele overdracht alleen die bevoegdheden die uitdrukkelijk in de akte zijn vermeld of uit aard en strekking van de titel noodzakelijk voortvloeien worden overgedragen.

In de literatuur zijn drie opvattingen te onderscheiden: namelijk dat artikel 2 lid 2 slechts betrekking heeft op een gedeeltelijke overdracht, dat artikel 2 lid 2 betrekking heeft op de gehele overdracht maar niet aan een gehele overdracht in de weg staat indien partijen door gebruik van bepaalde bewoordingen hun bedoeling tot het volledig overdragen van het auteursrecht kenbaar maken, en dat artikel 2 lid 2 volledige overdracht in de weg staat omdat niet alle over te dragen bevoegdheden genoemd kunnen worden.

De eerste opvatting kent weinig aanhangers. De derde opvatting betreft de zogenaamde doeloverdrachtsleer. Uit de wetsgeschiedenis noch uit andere gezaghebbende bron blijkt dat deze theorie de geldende is. De heersende leer is dat een auteur zijn rechten volledig heeft overgedragen indien de formulering van het contract blijkt geeft van volledige overdracht en uit de bedoeling van partijen niet het tegendeel blijkt. Indien het contract bijvoorbeeld echter spreekt van 'overdracht van het auteursrecht' dan is nader onderzoek nodig naar hetgeen partijen volgens de aard en de strekking van de overeenkomst hebben bedoeld.

Om de omvang van de overdracht vast te stellen dient de overeenkomst verder uitgelegd te worden. Daarvoor wordt te rade gegaan bij het Burgerlijk Wetboek. Artikel 6:248 BW geeft als richtlijn dat een overeenkomst niet alleen door de partijen gewilde rechtsgevolgen heeft, maar ook die welke, naar de aard van de overeenkomst, uit de wet, de gewoonte of de eisen van redelijkheid en billijkheid voortvloeien. Dit artikel is van belang indien een leemte bestaat tussen de afspraken die partijen maken. In de jurisprudentie is daaraan toegevoegd dat het bij de uitleg van overeenkomsten aankomt op de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijze aan deze (contracts) bepaling mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Ook kan van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen partijen behoren en welke rechtskennis van zodanige partijen mag worden verwacht.

Artikel 2 lid 2 van de Auteurswet ligt in het verlengde van voornoemd artikel uit het BW maar vormt ook een correctie daarop. De Auteurswet spreekt over hetgeen uit de aard of strekking van de titel noodzakelijk voortvloeit. Noodzakelijk wordt gezien als een vingerwijzing om uit de aard en strekking van de overeenkomst niet te spoedig een overdracht van enig gedeelte van het auteursrecht af te leiden. Bij twijfel moet de overeenkomst restrictief en daarom in het voordeel van de rechtenverlener worden uitgelegd.

De redelijkheid en billijkheid kunnen beperkend werken indien de uitleg van een bepaald contract naar maatschappelijke maatstaven onaanvaardbaar zou zijn. Onvoorziene omstandigheden kunnen als een wettelijke toepassing hiervan worden gezien. Dit zijn omstandigheden die partijen niet in hun overeenkomst hebben vastgelegd. Deze moeten na het sluiten van de overeenkomst zijn ingetreden. Nieuwe exploitatievormen kunnen een onvoorziene omstandigheid zijn. Indien zij het evenwicht verstoren tussen de prestaties kan een rechter de gevolgen van een overeenkomst wijzigen.

Gedeeltelijke overdracht

Bij een gedeeltelijke overdracht is het de vraag hoe specifiek de over te dragen bevoegdheden omschreven moeten zijn. Indien dit niet vermeld wordt, wordt ervan uitgegaan dat uit de aard en strekking van de titel noodzakelijke bevoegdheden worden overgedragen. Indien de bevoegdheden wel worden vermeld gaat Hugenholtz ervan uit dat een ruime formulering voldoende is voor gehele overdracht. Andere auteurs volgen deze redenering niet.

Overdracht toekomstige exploitatiewijzen.

De literatuur is ook verdeeld over de overdracht van rechten voor niet bekende exploitatiewijzen. Algemeen aanvaard lijkt echter te zijn dat uit de aard en strekking van de overeenkomst kan blijken dat de daarop betrekking hebbende rechten wel in de overdracht betrokken zijn.

Licenties

Tot nu toe is gesproken over overdracht. Het is de vraag of de bescherming van de auteur tegen gemakkelijke en ondoordachte overdracht van rechten ook geldt bij het verlenen van licenties. Uit wetsgeschiedenis noch uit rechtspraak blijkt dat artikel 2 lid 2 Auteurswet naar analogie moet worden toegepast. Echter volgens de regels van het gemene recht bepalen de aard en strekking van de overeenkomst via redelijkheid en billijkheid de gevolgen van de licentie. De rechter gaat na wat partijen over een weer redelijkerwijs van elkaar konden verwachten ten tijde van sluiten van overeenkomst. Hij onderzoekt wat gebruikelijk was bij dergelijke overeenkomsten en hij neemt de commerciële en juridische ontwikkeling van partijen in aanmerking.

Rechtspraak

De jurisprudentie over toekomstige exploitatie wijzen betreffen omvang van licenties maar aan te nemen valt dat de wijze van redeneren ook van toepassing is op de overdracht. De belangrijkste arresten zijn hieronder vermeld. De door de rechtbank gebezigde formuleringen bieden een handvat bij het bepalen van de omvang van de overdracht van auteursrechten.

De rechtbank van Amsterdam heeft in de zaak PCM/Freelancers geoordeeld dat de Freelancers geacht kunnen worden met de digitale wijze van opslag in het archief van het dagblad waaraan zij verbonden waren, het daarmee verband houdende intern gebruik en het gebruik bestaande uit de uitwisseling van documentatie tussen de dagbladen onderling, bekend te zijn geweest en daarmee te hebben ingestemd. De hierboven bedoelde toestemming kan echter niet geacht worden zich uit te strekken tot nieuwe wijzen van gebruik of exploitatie van de digitale archieven die voor de Freelancers redelijkerwijs niet voorzienbaar waren.

In het arrest van de rechtbank Amsterdam Freelancers/NPS wordt gezegd dat mede gelet op de bescherming die de Auteurswet aan de auteur biedt dient elke beperking van het auteursrecht ook als deze is overeengekomen, restrictief te worden uitgelegd. Daarnaast komt het, nu partijen over de inhoud van de overeenkomst van mening verschillen en de letterlijke tekst daarvan geen –volledig- uitsluitel biedt, aan op de zin die zij bij het aangaan daarvan in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten.

=====